

dékban s máris működésbe léphet a csévéelő dob, amely magára veszi a kész műfonalat. A „düznin“ valóságos remeke a finom technikának. 2000—2500 darab 0.08 mm átmérőjű lyuk van a 2 cm átmérőjű tantal- vagy platinalemezen. Ez a kis lemez a műfonálkészítés tüdeje. Egy precíziós szivattyú adagolja belé a viszkózeanyagot századrésznyi pontossággal szabályozva. Külön műszerek ellenőrzik a munkát, mert ha csak leheletnyi eltérések vannak, a fonalak egyenetlenek lesznek, ami a szövetben már sávokat jelent.

Szinte a tökéletességig fejlesztették már a műfonál gyártását a német gyárakban. S ezalatt a laboratóriumok tudósai új terület után kutattak. Vajon miből lehetne még műfonalat előállítani, amely talán olcsóbb is, jobb is a cellulózefonálnál?

Ezen a téren már a kezdeményezés, a találmány dicsősége is a német vegyészeté. Todtenhaupt lefölezött tejből kísérte meg a műfonál előállítását. Az igazi tudós tervszerűségével építette ki elgondolásait. Kísérletei kétségtelenül megállapították, hogy a lefölezött tej anyaga, a kazein hasonló a selyemfonal anyagához, a fitroin fehérjéhez. Máris adva van az új műfonál. A hígított lúgban oldott kazein fonálvékonyságra nyújtható s ezeket a lehetővékony fonalakat savval állandósítani lehet.

Óriási kilátások nyíltak meg a műfonálgyártás előtt Todtenhaupt találmánya révén. De a világháború ágyú- és géppuskái szétszaggatták a laboratórium gyenge hajtását. Kit is érdekelt ebben a vérzivatarban az a jelentéktelen szabadalom, amely tejből fonalat állít elő? A nagy összegeket felémésztő gépek megálltak s a máról holnapra koldusbotra jutott Todtenhaupt pisztolyával vetett véget életének.

Most már nemcsak munka és verejték tapadt a műfonál térhódításához, hanem vér is.

Az elejtett zászlót az olaszok vették fel s Feretti vitte végső győzelemre a lefölezött tejből készült fonál gondolatát. A „lanital“, a sovány tejből készült műrost éppúgy szöhető és fonható, mint a gyapjú; ellenállóképessége, melegtartása vetekszik a gyapjúéval, előállítási költsége pedig alig éri el a gyapjú előállítási költségének egyharmadát. Sovány tej pedig van elég, vagy ha nincs, könnyen fokozható a tejtermelés. S amíg sokan mosolyogtak ezen a „lehetetlen elgondoláson“, Olaszország berendezkedett a lanital gyártására. Az angol blokádra azzal felelt, hogy a Snian Viscosagyár 1936-ban 50.000 kg tejből készült műfonalat dolgozott fel. Feretti vitte végső diadalra a lenézett és kigúnyolt műfonalat s ugyanakkor százezres munkáscsapatoknak adta vissza a kenyeret, amelyet a gyapjúbárák birtokosai olyan kegyetlenül tagadtak meg tőlük.

Dallos László

## A PÉCSI ÖREG FAZEKAS

— Népművelési előadás Zsolnay Vilmosról. —

I. (Bevezetés: a magyar iparról általában.) „Az ipar és a kereskedelem — mondotta a Legnagyobb Magyar — nem oly egyszerű dolog, hanem azok felvirágoztatása hideg számítást, tudást, pénzerőt s a rendnek úgyszólván kegyeletis tiszteletét követeli“ ...

Bár a történelmi magyar nemzet az iparral évszázadokon keresztül maga nem foglalkozott, saját kezdetleges ipari szükségleteit — mint a többi



népek legnagyobb része is — maga látta el. Az iparnak további fejlesztése (Szent István, Szent László idejétől) már idegenek érdeme is. A nemes magyarság ugyanis az ipari munkát mint állandó kereseti foglalkozást magához méltatlannak tartotta és szolgáira, valamint az idegenekre bízta. Ezek mellett a keresztény papság, a kolostorok jámbor népe foglalkozott az iparral és tanította, fejlesztette azt.

Természetesen az ország sorsa mindenkor hatással van a magyar ipar sorsára is. A fejlődést kisebb-nagyobb hanyatlási időszakok követik. Nagyobb lendületet Róbert Károly és Nagy Lajos, majd Mátyás uralkodása idején, később Széchenyi és Kossuth munkája nyomán nyer a magyar ipar, amely még csak fokozódik a kiegyezés után, főként a közlekedés utainak és eszközeinek fejlődése következtében. Már az első világháború előtt külföldi viszonylatban is jelentős iparágakkal rendelkezünk: kocsigyártás, malom- és bőripar, cukor-, szesz-, dohány- és papírgyártás, bútorigar, hajógyártás, népművészet, agyagművesség és iparművészet. A trianoni béke persze rendkívül bénító hatással volt iparunkra, amelynek további fejlődését a mai háború is csak hátráltatja.

Minden nemzet életében, így a magyarságéban is, voltak idők, amikor mindenki azt hitte, hogy igazi országgyarapító, nemzetépítő munkát csak a kiváló államférfiak és hadvezérek végeznek. A magyar ipar fejlődésén röviden végigtekintve is látjuk, hogy a magyar ipar és a magyar iparos is csak későn nyerte el a magyar társadalomban azt a helyet, azt a megbecsülést, amely munkája és eredményei nyomán méltán megilleti. Ma már azonban tudjuk, hogy iparunk megbecsülése elsőrangú hazafias kötelesség, hogy az ipar és az iparos szükséges és fontos aktív tényezői a mindenkori magyar életnek és hogy az iparra — főként a háború után — nagy feladatok megoldása vár...

II. A magyar ipar megbecsülését erősen siettette az is, hogy idők folyamán abba a magyarság is mindjobban bekapcsolódott és hogy olyan iparosaink voltak, vannak és bizonyára lesznek is, mint amilyen a pécsi öreg fazekasmester (így szerette ő hívni magát), Zsolnay Vilmos volt.

A magyarság méltán dicsekszik világhíres magyarokkal a szellemi és gazdasági élet minden területén. Számáranyunkhoz képest olyan sok kiváló uralkodónk, államférfink, hadvezérünk, tudósunk, íróink, költőink, feltalálónk, iparosunk stb. volt, mint kevés más nemzet soraiban. De ezek között is az elsők közé tartozik Zsolnay Vilmos. Neve és munkája külföldön legalább is annyira ismert, mint idehaza. Európa nagy fővárosaiban: Bécsben, Párizsban és Londonban, de más földrészeken is sok híres palota és középület homlokzatán az ő pécsi gyárában készült porcellándíszítések ékeskednek. Nyugodtan elmondhatjuk, hogy munkáját (akárcsak Petőfi költeményeit) a világ nagy részében a kunyhótól a királyi palotáig rengetegen ismerik és nagyrabecsülik.

Zsolnay Vilmos 1827-ben született a Mecsek déli lábánál elterülő szép és kedves magyar városban, melynek öttornyos képével díszítette minden munkáját. Bizonyos, hogy a fazekasmesterséghez és agyagművességhez való készséget és tehetséget édesapjától örökölte, kinek Pécsen fazekas- és téglaverő műhelye volt. A fiú azonban nemcsak a munkakészséget és atyja munkájának eredményeit örökölte, hanem így szerzett tudását mindenképpen gyarapítani is igyekezett. Felkutatta az agyagművességre vonatkozó könyveket és szakmunkákat, sőt amikor már ez sem elégítette ki, külföldi szak-



iskolák látogatására határozta el magát. Innen visszatérve valóságos tudósa lett szakmájának. Míg atyja csak téglát, főzőedényeket és egyszerűbb épületdíszítéseket gyártott s műhelye, üzlete alig haladta meg a kisiparos és kiskereskedő arányait, az ifjú Zsolnay már céltudatosan tört mindig előre, többre és nagyobbra. Midőn az 1860-as években átvette atyja kis gyárának és üzletének vezetését, azt azonnal bővítette, nagyobbította és otthon meg a külföldön szerzett tapasztalatai és saját kitűnő találékonysága nyomán átalakította. Mint egy nagy hadvezér, mint egy nagy hadsereg vezérkari főnöke folyton gondolkozott, tervezett — addig, amíg csak nem sikerült neki — többek között — olyan cserépedényeket előállítani, melyeknek színe az elefántcsontéhoz, keménysége a porcellán keménységéhez volt hasonló. Az anyag, melyből ezeket az edényeket készítette, volt a fajánszporcellán. Az 1873-iki bécsi, valamint az 1878-iki párizsi kiállításon ezek a gyönyörű és színes rajzokkal ékesített elefántcsontszínű edények világhírt szereztek neki magának, Pécsnek és a magyarságnak egyaránt. Sőt Párizsban az agyagművesipar számára kitűzött első díjat: az aranyérmet nyerte el. A kis magyar nemzet fazekasmestere Bécsben és Párizsban nagy nemzetek képviselői előtt viszi el a dicsőséget, a kitüntetést, az aranyérmet. Dísz-tálai, korsói, virágtartói és más készítményei így hamarosan eljutottak a világ minden részébe. Zsolnay alig bírt a megrendeléseknek eleget tenni. Érdekes lenne képen látni az öreg Zsolnay kis gyárat és üzletét, meg a fiatal Zsolnay gyártelepét. Az utóbbi valóságos kis városka volt, rendezett utcákkal, terekkel, munkásjelöletti intézményekkel. Az öreg Zsolnay üzeme alig haladta meg a családi üzem kereteit, az ifjú már majdnem ezer munkással dolgozott. De ő még ekkor sem nyugodott. Sorban egymásután teremtette meg különböző újdonságait. Ezek között a legtöbb elismerést és anyagi jólétet szereztek neki a hajnalpiros fényű ezüzdények, amelyek a magyar ezüzdéves kiállításon is a legelső helyet foglalták el. Művészi találmánya volt ez a nagy fazekasnak, csakúgy mint a pirogránit a műépítészetben, amit még — külföldön is — ma is használnak.

Zsolnay Vilmos: a magyar fajánsz- és majolikagyártás<sup>1</sup> utólérhetetlen mestere mint ember is nagy volt. Amikor már világhírt és nagy vagyont szerzett, amikor szorgalma és tehetsége előtt már uralkodók is meghajoltak, ekkor is megmaradt annak a jóságos, emberséges és egyszerű viselkedésű iparosnak, aki pályája elején volt. Szerette, becsülte őt mindenki, de munkatársai és munkásai a legjobban. Gyárat rengeteg kiváló és előkelő ember, köztük Ferenc József is többször meglátogatta. 1900-ban halt meg. Pécsi gyártelepének közepén álló szobra mindazokat, akik arra haladnak és feltekin-tenek rá, arra figyelmezteti, hogy tehetséget munkaszeretettel, a találékonyságot tanultsággal, a hiánytudatot törhetetlen akarattal, a komolyságot mély emberséggel és jósággal kell egyesítenie annak, aki a Zsolnayéhoz hasonló eredményeket akarja elérni és a Zsolnayéhoz hasonló megbecsülést és világhírt akar szerezni magának és nemzetének!

Koppány István

<sup>1</sup> A fajánsz (faïence, az olasz Faenza város nevéből alakult francia szó) árúk olasz eredetű neve; minden díszes és színes cserépárut majolikának hívunk, a porcellán kivételével. Porcellán = a legfinomabb, fehér és áttetsző agyagáru, mely földpátból, kvarcból és porcellánföldből (kaolinból) készül — kétszeres égetéssel (először mésszel, azután mész nélkül égetik), igen gyakran festéssel. A kínaiak már régen ismerték, Európában csak a XVIII. század elején terjedt el.